

„Apja fújja furulyája – hogy a fia jól csinálja”

Táncházmozgalom és népzeneitanítás

Kobzos Kiss Tamás előadása

Tisztelt Hallgatóság!

Örömmel fogadtam a felkérést erre az előadásra, mert – mint az egyetlen önálló népzeneiskola igazgatója, immár több, mint húsz esztendeje - mindig fontosnak tartottam azt, hogy képet kapjak a népzeneitanítás hazai helyzetéről, és információimat tovább is adjam.

Korábban több cikkben, előadásban foglalkoztam ezzel a témával, ezek közül néhány a honlapomon olvasható is. Tizenöt éve, a 25 éves évfordulón ugyanebben a témakörben tartottam előadást. Akkor összefoglaltam az 1975-ben kezdődött intézményes népzeneoktatás történetét.

A népzeneitanítás – hála a nyíregyházi 15 évnek, és lassan a Zeneakadémiai ötnek is, hiszen végzős növendékeink közül többen már tanítanak – időközben annyira kibővült, hogy az utóbbi tíz évben sokkal nehezebben lehetett követni.

A kilencvenes években kollégáimmal számos országos konferenciát, szakmai fórumot, továbbképzést szerveztünk, így 2002-ben szinte teljesnek tűnő címlista állt a rendelkezésemre, 170 névvel, és 86 tanítási hellyel. A 2009/2010-es tanévben az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet által közzétett adatok szerint¹ viszont már 512 fő tanított 5117 növendéket. A KIR (Közoktatási Információs Iroda, www.kir.hu) bárki által hozzáférhető adatbázisa szerint jelenleg 164 alapfokú művészeti iskolában tanítanak népzénet. Hegedűt 71, citerát 93, furulyát 63, népi éneket 58 helyen tanítanak.

A fentiek miatt arra az elhatározásra jutottam, hogy kérdőívek útján szerzek információkat a népzeneitanároktól. Az általam készített, általános kérdéseket tartalmazó levelet ezekbe az intézményekbe juttattuk el. Nem mondom, hogy tömegesen érkeztek a válaszok, de akik válaszoltak, fontos és közérdekű gondolatokat írtak, ezekből állt össze ez a rövid előadás.

Levelemben a következő kérdéseket tettem fel:

- Hány éve tanít és hány növendéke van?
- Milyen segédanyagokat használ a tanításhoz?
- Mit jelent számára a táncházmozgalom?
- Egyéni tanítási munkáját segíti-e az a szemlélet, amelyet ez a nemrég szellemi kulturális örökséggé nyilvánított hungaricum ad, adhat?
- Növendékei járnak-e táncházba, népzenei/néptánc táborokba?
- Hogyan lehetne elérni, hogy a társadalom jobban megismerje az autentikus népzene és néptánc tanítása területén elért eredményeinket? (Sajnos az új Nemzeti Alaptanterv tervezetében a táncházmozgalom mint fogalom egyáltalán nem szerepel)

Hozzá kell tennem, hogy információim szerint hozzászólásaink eljutottak a NAT-bizottsághoz, és kiegészítéseinket, tanácsainkat beépítik a készülő alaptantervbe.

¹ Jelentés a magyar közoktatásról 2010

Az alábbiakban – név nélkül - válogatást adok a kérdőívre adott legérdekesebb válaszokból.

Mit jelent számára a Táncházmozgalom?

10 éve tanító férfi népzene-tanár Egerből

A népzene és ezzel együtt a népi kultúra más ágazatainak, mint szerves egységnek megismerése, megismertetése a legfontosabbá vált az életemben az évek során. Nem csak a munkámat, szórakozásomat, hanem egyben a hivatásomat is jelenti.

16 éve tanító asszony Debrecenből

„Népi kultúránk tovább élésének egyik formája. A gyökerek újat hajtanak, friss lesz a régiből, megtartva a gyökereket, de kikerül a múzeumból és ma is él. Ha a kultúránk él, a népünk is él. Mindez örömmel, élményt adva-kapva. A tánc nagyon jó, mozgás-tartás mindenféle szempontból, jó zenére, együtt. Lehet saját szárnyakat is próbálgatni, de kell az együttműködés, szabálykövetés is. Fiatalok egymással való ismerkedése már gyermekkortól, szerepek kialakulása, természetes módon. Értelmes szórakozás. A mozgalom ennek ad lehetőséget ebben a mai világban”

18 éve népzene-tanító asszony Debrecenből

„A táncházmozgalom számomra egy csodát jelent. Mentjük, ami még menthető. (Táncházban ismertem meg a férjemet is, immáron 17 éve.). Minden évben tanítványaimmal muzsikálunk a Táncháztalálkozón, ami óriási élmény számukra. Nagyon jó ötletnek tartom a „Tágasságot nekünk is...” programot, mert vidékről nem biztos, hogy ezek a gyerekek e nélkül feljutnának erre a rendezvényre.”

15 éve tanító asszony Veszprémből

„Azt a hatalmas tudásbázist, amelynek az elsajátításához, de még a megismeréséhez is kevés a nap 24 órája”.

20 éve tanító férfi citeratanár Budapestről

„Kezdetben sokat jelentett, ma már egyre kevesebbet. A citerások ki vannak rekesztve a Táncházmozgalomból.”

25 éve tanító asszony Budapestről

„Felszabadult, boldog örömet jelentett afelett, hogy nem csak szemlélője lehetek a színpadi táncoknak, hanem tevékeny részese is. Sok-sok barátot is kaptam, hiszen a táncházakban baráti társaságok alakultak, s nem csak táncolni jártunk együtt, de kirándulni, színházba, népművészeti, néprajzi előadásokra, kiállításokra is. Mint manapság a rockzenekarokat híveik, mi is úgy kísértük a Muzsikást, Tékát egy-egy vidéki koncertre, bízva abban, hogy utána egy jót táncolhatunk is. Igazi közösségformáló, közösségteremtő ereje volt ezeknek az együttléteknek, figyeltünk egymásra, segítettük egymást. Tartást adott nem csak tánc

közben, de a mindennapi életben is. Felébresztette kíváncsiságunkat egy-egy néprajzi táj, annak szokásai, viselete, és az ott élő emberek iránt. Nem szólt meg senki, ha botladozva, ügyetlenül táncoltál, mindenki segített. Ami talán a legfontosabb volt, adott egy olyan népdalkincset, 20-30 dalt, amelyeket mindenki tudott énekelni, bármelyik táncházban. Sokan az itt szerzett élmények hatására kezdtek el komolyan foglalkozni néptáncsal, népművészettel, sokan hivatásukká is választották. Érdekes lenne egy felmérést készíteni, hogy hányan és kik?”

34 éve tanító, ének-zene szakos asszony a Hajdúságból

Megismertetni a múlt lelkületét, társadalmi, zenei és táncos szokásait, példát adni egy nemes emberi tartásra, nagyszerű szórakozás, ismerkedési lehetőség hasonló gondolkodású fiatalokkal, idősebbekkel.

20 éve tanító férfi Budapestről

„A táncházmozgalomban találkoztam a népzenevel és a néptáncsal a maga eredeti formájában. És ez lenyűgözött az első pillanattól. A zene és tánc mellett fontos volt számomra a „hasonszőrű” fiatalokkal való kapcsolat, valamint a kezdeti időben meglévő szellemi pezsgés is (Kassák klub, építész – faragó - olvasótáborok, stb.) „Hasonszőrű” fiatalokon a magyar kultúrát minél szélesebb módon megismerni vágyó, saját útjukat abban kereső fiatalokat értem. Nagy kérdés számomra, hogy vajon milyen arányban voltak-vannak ezek a táncházakban, milyen az arány az osztálytársadalmihoz képest.”

18 éve tanító asszony a Hajdúságból

„A táncházmozgalom tette élővé számomra ezt a kultúrát. A táncházakban élhettem át hitelesen azokat az érzéseket, amelyeket a dalok és táncok közvetítettek számomra. Egyéni tanítási munkámban is a hitelesség segíti legjobban (érzelmi és stílusbeli hitelesség) azt a szemléletet, amit a táncházmozgalom adott. Meglepődve tapasztalták tanítványaim, amikor először vittem el őket táncházba, hogy én is tudok táncolni, és táncolás közben énekelem a tanult dalokat.”

16 éve tanító asszony Komáromból

„Budapesten, majd Nyíregyházán rendszeres táncházba járó voltam. Itt éreztem meg azt, hogy valóban – társaságban, közösségben is érezheti magát jól az ember. És itt éreztem meg azt, hogy táncolni tényleg jó. Van szabályrendszer, van minta. Van olyan zene, ami feltölti az embert. (A korábbi diszkós próbálkozások, iskolai bulik ezt nem adták meg).

Táncházban a gyerek – véleményem szerint – megtanul mozogni: egyenesen járni, szabályozottan lépegetni. Megtanulja, hogy közösségben csak úgy lehet tevékenykedni, ha alkalmazkodunk egymáshoz. A gyermekjátékoknak is mind vannak szabályaik. A különböző táncoknak is. Tudjuk, mikor kell egy az egyben azt csinálni, mint mindenki más, és mikor van arra lehetőség, hogy saját magam próbálgassam a saját képességeimet. Mindig van ügyesebb, akihez szeretnék közelíteni, és mindig vannak gyengébbek, kisebbek, akiket fel kell emelni. Ez a zenélésben épp úgy igaz, mint a táncban. Ugyanúgy, mint az életben.

Táncházban az ember, legyen kicsi, vagy nagy, megtanul viselkedni. Azt táncosok mondják, együttesvezetők, táncos szülők – akik szintén nem voltak angyalok a maguk idejében, - hogy bizony, a fiatalok isznak és cigarettáznak. De táncházások között a kábítószer nem megy. Nem tudom, igaz-e. Ha igen, akkor csak sikerült beléjük némi tartást csöpögtetni, akkor bennük is megvan az az egészséges életigenlés, hogy van értelme annak, hogy itt vagyok, és azt meg is akarom élni!”

20 éve népi éneket tanító asszony Pest megyében

„Régebben, fiatal koromban lelkesedtem, alig vártam... Sok ismerős, mint egy nagy család! Nyilván változunk, már egy picit zavar az óriási kavalkád és hangzavar, de ez egyéni probléma, a gyerekek számára feledhetetlen élmény. Viszont lássuk be: sok negatív előjelű járulék is tartozik a táncházakhoz: bulizás, alkohol, cigaretta, stb.”

9 éve nemzetiségi népzenei tanító férfi Pest megyéből

„A táncházmozgalmat a népi kultúra megőrzése és áthagyományozása szempontjából az egyik legjobb kezdeményezésnek tartom, amit igazol életképessége is.

Szellemi kulturális örökséggé nyilvánításával végre elnyerte azt a nemzetközi elismerést, amit 4 évtized munkájával megérdemelt. Mindenképpen nagyon pozitív kisugárzása lesz ennek a címnek, s ennek már érződik is a hatása. A szomszédos országokban is megjelentek hasonló kezdeményezések, és kapcsolatok jönnek létre a különböző népek folklórkedvelő fiataljai között, akik közül számosan utazásaik során keresik a táncházmozgalom nyomán létrejött rendezvényeket, fesztiválokat. Ezt mi is tapasztaljuk: a Comenius projekt keretein belül a közeli napokban járt nálunk egy népes diáksereglet Európa hét országából. Az egyik közös program volt a táncház, ahol pillanatok alatt oldódott a korábbi feszélyezett hangulat. Többen azt is elmondták, hogy náluk ilyenfajta szórakozási lehetőség nincs, de annyira megtetszett, hogy megpróbálják otthon is folytatni az itt látottakat.

Egyéni tanítási munkáját segíti-e az a szemlélet, amelyet ez a nemrég szellemi kulturális örökséggé nyilvánított hungaricum ad, adhat?

„Nem csak segíti, hanem teljes mértékben egyetértek vele, és máshogyan el sem tudom képzelni az oktatást.

„A táncvárosi tanítás legfőbb célját a tánc- ill. zenei anyanyelv kialakításában látom. A feladat azért sajátos, mert az anyanyelvi készségek természetes átörökítője a család volna, az iskolai „anyanyelvtanulás” ezt hivatott pótolni, jóval az arra való természetes életkor után, és nem is abban az élethelyzetben. A módszer alapja az utánzásra épülő, közvetlen, hallás, vagy látvány utáni tanulás. Ezt optimálisnak gondolom az adott helyzetben, az adott cél elérése érdekében, és kétségkívül a táncvárosi táncok tanulás mintáját követve alkalmazom is. Az elméleti tudás átadása viszont így másodlagossá válik,, inkább a konkrét helyzetek kapcsán merül fel: mit jelent, hogy ez a nóta pentaton, milyen régi lehet, milyen

változatai vannak, stb. Ezeket a kérdéseket már csak a szolfézs, a zenei néprajz, a zenetörténet alapján lehet tisztázni (már ha lehet), és így – tehát a konkrétum felől az általános felé közeledve, és nem fordítva – épülhet össze a táncművészet az elmélettel.

Növendékei járnak-e táncművészetbe, népzenei/néptánc táborokba, hasznosítják-e ott a művészeti iskolában megszerzett tudásukat?

A válaszadók – nyilván azért is válaszoltak, mert a legaktívabb tanárok közé tartoznak – erre a kérdésre szinte kivétel nélkül igennel feleltek. Most egy kritikus választ adok közre.

„Igen, járnak. A kérdés azonban rávilágít egy szerintem fontos problémára: mivel a táncművészet kiragadja a hagyományos műveltség teljességéből a táncot, a zenétől is csak annak kiszolgálását igényli. Így a farvízre kerül az ének (kivéve a mulatást), és minden hangszeres zene, amely nem táncművészet funkciója. Pontosabban: a zene a táncművészet megközelítésben nem más, mint szolgáltatás – egyébként így válik értelmezhetővé a fogyasztói szemléletben is. és így tud megkapaszkodni a fogyasztói kultúra peremén. Ez a szemlélet a balladaénekléstől a húsvéti tilinkózáson, az újévi regölésen át a furulyáig, de még a dudáig, citeráig és a tekerőig is mindent másodlagosnak tart. Így a kérdés második felére az a válaszom: igencsak módjával.

Hogyan lehetne elérni, hogy a társadalom jobban megismerje az autentikus népzene és néptánc tanítása területén elért eredményeinket?

„A saját válaszomat, saját utamat tudom egyértelműen: kisgyermekkorban kell elkezdni, mert utána már késő!!! „Ringató”, zeneóvoda, néptánc. A „Ringató” azért is fantasztikus dolog, mert nem csak a kisgyermek zenei nevelését kezdjük el (korán és jó anyaggal), hanem az anyukák zenei nevelését, vagyis a család zenei nevelését. Mindezt úgy, hogy ne nevelésnek tűnjön, hanem élménynek. Hatalmas feladat és gyönyörű!”

„Sokszor és sok helyen megmutatni magunkat. Szövetkezni tánc csoportokkal, hogy a tanítványok kísérjék őket.”

„Azt hiszem, a szülőknek is kellene tartani előadásokat, bemutatókat arról, hogy miért is fontos az identitásunk megőrzéséhez éppen a népművészet. Megőrzött bennünket ezer évig, ezután sincs más lehetőségünk.”

„Jó lenne egy olyan információs anyag, amelyet általános- és középiskolákba is ingyenesen eljuttatnánk, s a népzene-tanításról, annak eredményeiről tájékoztatná az iskolák tanárait, növendékeit. Jó lenne több rendhagyó énekórát tartani iskolákban.”

„Nem bánom, hogy nincs benne a tantervben, hiszen az a tapasztalat, hogy ami kötelező, az nyögvenyelőssé válik. Ha az iskolai kereteken kívül marad, sokkal nagyobb vonzerőt jelent. Eddig is ez volt az egyik varázsa, erőssége. Inkább a pályázati lehetőségek megteremtése terén lehetne lobbizni, hogy az egyes művelődési intézmények, egyesületek, stb. tudjanak pénzt szerezni táborokhoz, tanfolyamokhoz, előadásokhoz, koncertekhez, táncházakhoz.

„Alapvetően a társadalmi normáknak kéne változni ehhez. Újra kellene tanulni a munka kapcsolatát a Teremtéssel, az ünnep kapcsolatát a munkával, a közösség kapcsolatát az ünneppel, az ünnepnek és mindennek a kapcsolatát Istennel. Utána minden a helyére kerül – a népzene is könnyen megtalálja a helyt és feladatát.”

Hogyan látja a népzene-tanítás jövőjét?

„Úgy tűnik nekem, hogy a folyamat már önfenntartó, mivel már a tánc házas szülők, sőt lassan a nagyszülők hozzák zeneiskolába a gyerekeket. Csak nem elvenni kell a kedvüket. Jelentősen szélesedni a kör akkor fog szerintem, ha a fentebb említett szemléleti – kulturális – lelki rendeződés megindul. Talán már benne is vagyunk a közepében.

„Értékválság van, a média sulykolja az értéktelent, és butít, de ezt tudjuk... Népünk megmaradása a tét, többek között... De tudom, hogy nekünk tennünk kell a dolgunkat.”

„Azt gondolom, hogy jó úton haladunk. Örvendetes, hogy a nyíregyházi képzés után a Zeneakadémián is tanulható a magyar népzene. Sok tehetség kerül ki majd ebből az intézményből is, de meg kellene oldani azoknak az oktatóknak is a helyzetét, akik több éves tanítási tapasztalattal jó eredményeket értek el a népzene-tanítás területén, hogy őket az eddig elvégzett eredményes munkájuk alapján lehessen hivatalosan is mestertanároknak tekinteni. Vagy az fog bekövetkezni, hogy kivárjuk a pillanatot, amikor az ifjú végzetek (hely- és diplomahiány miatt) saját korábbi tanáraik helyén tanítanak majd, akik munkanélküliségük miatt tengetik az életüket?

„Ez a mozgalom korábban sem „felülről jövő kezdeményezésként” létezett, de ez nem zárna ki azt, hogy legalább a helyszínek biztosításában, kiadványok, gyűjtemények megjelentetésében és a fiatalok közötti népszerűsítésében ne találhatna szerepet és feladatot magának. A népzene-tanítás jövője az egyesületek, táncgyűttesek körét kivéve elválaszthatatlan a zenetanítás jövőjétől. Jelenleg ez nem túl biztató. Iskolák sora lehetetlenül el, tandíjak drasztikus emelése következtében nagyon sok tehetséges gyermek nem

kaphatja meg a lehetőséget, hogy zenét tanuljon. Kiváló szakemberek veszítették el a közelmúltban munkájukat. Mindez rövid távon is negatívumként hat vissza a nemzeti kultúra áthagyományozására.”

„A népzeneitanítás jövőjét kétoldalúan látom. A gyerekek nagyon elszántak, szorgalmasan gyakorolnak, és inspirálóan hatnak egymásra. Sajnos az anyagiak sokszor közbeszólnak. Sokszor még a versenyekre a nevezési díjat is nehezen tudjuk kifizetni. Az utazási költségek a szülőkre hárulnak, és nehezen tudják megoldani. A tanításban egyre több a segédanyag, ami örvendetes.

Lehetne a szolfézsórákon is sok-sok népzenei dallamot tanítani a gyerekeknek, hangzóanyagokat is használhatnának. (A hétvégén egy szolfézstanári továbbképzéses előadáson ezt hallottam egy híres előadótól: "A kis nyújtott ritmust nem lehet magyar népzenei szemelvényen keresztül tanítani, mert a magyar népzeneben nincs ilyen ritmus." (Vajon még nem hallott verbunkról vagy pontozóról...)) Döbbenet vettem észre az énektanárok népzenei hiányosságait. Egy bemutató órán (kb. 50 énektanár figyelte szakmai szemekkel a "szuper" órát, hogy tanulhasson belőle) a gyerekek széki dalokat énekeltek. Két lány nyírségi viseletbe jött be táncolni (inkább át se öltöztek volna). A dalokat citerán kísérte (próbálta kísérni) egy pedagógus, vonósbandáról egy szó sem volt. Tehát nagy a kihívás a népzeneitanárok előtt.”

„Ez a dolgunk. Nem gondolkodni kell, hanem csinálni.

Igen, szemben megyünk most a világ(-hatalom) jelenlegi tervével. De már nem sokáig. Ez a jövő útja. Az emberséget, az ősi tudást, az emberszeretetet őrizzük a jövőnek. Hamarosan nyitottak lesznek rá. Egyre több ember fordul a népzene, néptánc, népi kismesterségek, népi hitvilág felé. Kicsik és nagyok. Unokák és nagyszülei. Túl akarnak élni... És ez a túlélés útja.”

Azt hiszem, ezek a válaszok önmagukért beszélnek. Mutatják azt is, hogy a népzenei tanítók elkötelezett, hivatástudattal rendelkező emberek, akiknek önálló – sokszor egymással vitatkozó, de alapvetően egy irányba mutató - gondolataik vannak. Fontos lenne olyan fórumok létrehozása és működtetése, ahol ezeket a gondolatokat kicserélhetnék egymással, és ahonnan a javaslatok, problémák eljuthatnának a közoktatás irányítóihoz, és persze az iskolákban ének-zene tantárgyat tanítókhöz is, akiknek tudjuk, egyre nehezebb a dolguk. Hátha épp a magyar népzenei hagyományok alaposabb megismerése által tudnának eredményesebben tanítani. És akkor talán a zeneiskolákban népzenei tanuló fiatalok saját iskoláikban is többször szereplnének iskolai rendezvényeken.

Sajnos – talán nem csak én látom így – továbbra is komoly hiányosságok vannak az ének-zenei pedagógusképzésben az óvónőképzéstől a tanárképzésig a népzene igazi megismertetése területén – de ez már egy másik előadás témája lehetne.

Talán ez a most ünnepelt 40 évforduló is tehet-tesz valamit annak érdekében, hogy a helyzet megváltozzon. Előadásom címének folytatása: „Fia fújja furulyája, mert az apja úgy kívánja” – de azt hiszem, ebből az előadásból is kiderült, hogy a népzeneitanulás nem kényszer, hanem önként vállalt, örömmel végzett feladat.